

АВТОМАТИЗОВАНА ПІДСИСТЕМА ОБЛІКУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Брадул О.М.
Йолтуховська О.Ю.
Шевченко Л.Я.

В даній статті встановлено, що бухгалтерський облік можна вважати однією комплексною інформаційною системою, а кожний з його розділів – підсистемою та комплексом завдань, які відрізняються від АСО тим, що містять результативну інформацію про якісно різні ресурси корпорації (матеріальні, трудові, фінансові). Основою ефективного управління матеріальними ресурсами корпорацій є виділення інформаційної підсистеми «Облік матеріальних ресурсів» АСО, яка дозволяє відслідковувати причинно-наслідкові зв'язки початку і закінчення процедури обліку матеріальних ресурсів в межах бізнес-процесу, а також реалізує процедуру трансформації одного документа в інший. Розроблено інформаційну підсистему «Облік трудових ресурсів» АСО на базі систем класу HRM і методів кваліметрії. Це дає можливість отримувати облікову інформацію в режимі реального часу і приймати оперативні управлінські рішення. Надано власне розуміння сутності фінансових ресурсів корпорацій, що змінює організацію їх обліку в комп'ютерному середовищі у вигляді інформаційної системи «Облік фінансових ресурсів».

Ключові слова: корпоративне підприємство, ресурсний потенціал, автоматизована підсистема обліку.

ВСТУП

У сучасному світі, особливо в умовах глобалізації, корпорації займають провідні позиції в економіці. Однак питання їх переваг в Україні є неоднозначними. Причини цього процесу слід досліджувати як на макрорівні (відсутність стратегії соціально-економічного розвитку, чіткої стратегії приватизації, конфлікти між владою і великим бізнесом), так і на мікрорівні (неефективність та низька якість методів і прийомів обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління).

Проблеми обліку й аналізу діяльності корпорацій досліджувалися у працях зарубіжних вчених: Ансоффа І., Багатої І.Н., Бегте Й., Кінга А., Райана Б., Рішара Ж., Соколова Я.В.

Досліджуючи проблему обліково-аналітичного забезпечення менеджменту корпорацій, автори спиралися на авторитетну думку вітчизняних вчених, таких як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, А.М. Герасимович, С.Ф. Голов, З.В. Гуцайлюк, З.В. Задорожній, Г.Г. Кірейцев, Я.Д. Крупка, А.М. Кузьмінський, Н.М. Малюга,

Є.В. Мних, М.С. Пушкар, О.А. Романенко, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко, В.Г. Швець, С.І. Шкарабан та інших, які у своїх працях розглядали окремі аспекти удосконалення обліку й аналізу в системі управління підприємством.

В Україні увага, насамперед, приділяється питанням корпоративного управління і консолідації фінансової звітності корпоративних підприємств, які неможливі без ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення інформацією менеджменту корпорацій.

Проблема полягає в тому, що більшість теоретичних і методологічних аспектів обліково-аналітичного забезпечення корпоративного сектору для управління ним ще недостатньо розроблені. Відсутні систематизовані дослідження про будову і функціонування обліково-аналітичного механізму в забезпеченні менеджменту корпорацій, визначені критерії оцінки їх ефективності. Немає ясності щодо можливості і меж застосування в обліково-аналітичному забезпеченні корпоративних інформаційних систем щодо ресурсного потенціалу.

Саме тому, вивчення та узагальнення досвіду розвинутих країн і пропозицій вітчизняних науковців щодо створення автоматизованих систем бухгалтерського обліку, які б адекватно відображали реальність фінансово-господарської діяльності українських корпоративних підприємств і надавали достовірну інформацію менеджерам, є першочерговим завданням науки, теорії і практики на сучасному етапі розвитку економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бухгалтерський облік у цілому можна вважати однією комплексною інформаційною системою, а кожний з його розділів підсистемою та комплексом задач. Останні відрізняються від системи тим, що містять результатну

інформацію про якісно різні активи: матеріальні, трудові, фінансові, яким відповідають розділи бухгалтерського обліку. Всім підсистемам і модулям завдань властивий різний ступінь узагальнення відомостей про об'єкти обліку на аналітичних і синтетичних рахунках.

Кожна підсистема характеризується такими ознаками:

- 1) є характерні інформаційні входи і виходи;
- 2) вихідна інформація (проміжна, звітна), придатна для безпосереднього використання в управлінні і має логічну завершеність;
- 3) вихідна інформація (звітні показники) формується за певною методикою, що ґрунтується на чинному законодавстві;
- 4) синтетичний облік підсистем і АСО відображає форми показників для складання кореспонденції рахунків;
- 5) аналітичний облік підсистем і АСО деталізує та конкретизує синтетичні показники;
- 6) вихідна інформація синтетичного й аналітичного обліку передається в АСО або інші підсистеми;
- 7) задачі звітності, у тому числі формування звітних показників розв'язуються в підсистемі або в АСО згідно з прийнятою стратегією корпорації.

Межі АСО, підсистем і модулів завдань певною мірою умовні, оскільки часто складно встановити певні критерії, за якими окрему задачу або підзадачу можна віднести до тієї або іншої підсистеми АСО. Критеріями можуть бути організація документообігу, відображення господарських операцій, цільове призначення вихідної інформації, метод подвійного запису, необхідність мати збалансовану інформацію та функції управління.

Розмежування інформаційних потоків дозволяє упорядковувати розподіл окремих задач (підзадач) між підсистемами АСО. Облікова інформація містить подвійний запис господарських операцій, який утворює замкнуте коло інформаційних зв'язків бухгалтерського обліку. Тому в АСО і кожній підсистемі повинні бути чітко визначені вхідні і вихідні взаємодіючі елементи, за допомогою яких досягається пов'язання модулів завдань і підсистем в єдину АСО.

АСО - єдина інформаційна система бухгалтерського обліку, яка надає інформацію як для внутрішніх потреб, так і зовнішніх (складання звітності).

Особливістю АСО є те, що вона об'єднує всі облікові розділи (підсистеми) економічної інформації за єдиним принципом - подвійним записом на рахунках синтетичного та аналітичного обліку.

Це свідчить, що при проектуванні підсистем облікової інформації необхідно визначити сформовані в цих підсистемах кореспонденції рахунків (проводки), за допомогою яких інформація передаватиметься з підсистем в АСО.

Економічний потенціал - це сукупність наявних та придатних до мобілізації основних джерел, засобів країни, елементів потенціалу цілісної економічної системи, що використовуються і можуть бути використані для економічного зростання й соціально-економічного прогресу.

Зміст економічного потенціалу складають два компоненти: об'єктивний - сукупність трудових, нематеріальних, матеріальних і природних ресурсів, залучених і не залучених по яким-небудь причинам у виробництво; суб'єктивний - здатності працівників, колективів до використання ресурсів і створенню максимального обсягу матеріальних благ і послуг і здатності управлінського апарата підприємства, організації, галузі, господарської системи в цілому до оптимального використання наявних ресурсів.

Підприємство - це самостійний, організаційно відособлений суб'єкт виробничої сфери народного господарства, який виробляє і реалізує продукцію, виконує роботи промислового характеру чи надає платні послуги. системи в цілому до оптимального використання наявних ресурсів.

Ресурсний потенціал підприємства - це сукупність взаємопов'язаних ресурсів, які використовуються для виробництва продукції. Величина цього потенціалу визначається обсягом окремих видів ресурсів (земельних, матеріальних і трудових), які перебувають у розпорядженні підприємства.

Проектування підсистем обліку ресурсного потенціалу корпоративних підприємств відображено за допомогою рис.1.

У діяльності корпоративних підприємств, завданням обліку матеріальних ресурсів є забезпечення їх збереження і раціонального використання. Облік матеріальних ресурсів передбачає: облік замовлень на ТМЦ (товарно-матеріальні цінності, облік ТМЦ цехів і бізнес - одиниць, облік модернізації і ремонтів, зведений облік матеріальних ресурсів).

Під матеріальними ресурсами слід розуміти частину оборотних (запаси, незавершене виробництво) та інших необоротних активів, що забезпечують основне і допоміжне виробництво, а також об'єкти капітального виробництва.

Значна номенклатура використовуваних корпорацією матеріальних ресурсів і велика кількість операцій по їх руху, з однієї сторони, і постійна потреба в оперативній інформації про їх наявність і використання в діяльності - з іншої, вимагають перегляду і розробки сучасних методологічних принципів проектування облікової системи на основі комп'ютерної техніки і сформованої підсистеми обліку і модулів завдань.

Для оперативного прийняття рішень в управлінні матеріальними ресурсами підприємств зі складною ієрархічною організаційною структурою (корпоративних підприємств) необхідно, щоб облікова інформація відповідала таким вимогам: була достатньо місткою, достовірною та оперативною. Це можливо тільки при

постійності інформаційних потоків, що досягається при створенні інформаційної підсистеми обліку матеріальних ресурсів АСО (автоматизованої системи обліку) діяльності корпоративних підприємств.

Рис. 1 Проектування підсистем обліку ресурсного потенціалу корпоративних підприємств

У підсистемі обліку матеріальних ресурсів відслідковуються причинно-наслідкові зв'язки початку і закінчення документообігу в межах бізнес-процесу, при цьому передбачається, що інформація в підсистему вноситься один раз з одного місця і повністю виключається дублювання операцій і документів. Крім того, в підсистемі реалізується процедура трансформації одного документа в інший (замовлення на МР - доручення головного підприємства - прибуткова накладна - прибутковий ордер - доручення бізнес-одиниці – видаткова накладна - податкова накладна).

Ресурси - кошти, запаси, можливості, джерела чого-небудь (наприклад, фінансові, економічні, матеріальні, природні, сировинні, трудові (людські) тощо). Зупинимось детальніше на трудових ресурсах, що суттєво впливають на ефективність діяльності корпоративних підприємств.

Трудові ресурси корпоративних підприємств - сукупність працівників, які мають необхідну професійну підготовку, знання та вміння, і є корисними для корпоративних підприємств в досягненні його цілей.

У новій виробничій парадигмі XXI століття, людський капітал стає найбільш цінним ресурсом, основною сферою накопичення і використання капіталовкладень - оскільки тільки він може створювати інформаційні ресурси, які, на відміну від матеріальних, майже нескінченні. Саме люди накопичують той корпоративний досвід і формують корпоративну культуру, від якої залежить ефективність роботи корпорацій.

Все це вимагає нового підходу до управління персоналом (трудовими ресурсами) на основі облікової інформації, отриманої на базі систем класу НКМ (управління людськими ресурсами).

Однією з найбільш трудомістких ділянок бухгалтерського обліку є облік трудових ресурсів, особливо в таких складних організаційних формах діяльності, як корпоративні підприємства.

В умовах існування автоматизованого обліку, облік трудових ресурсів корпоративних підприємств необхідно виділяти в окрему підсистему.

Синтетичний облік трудових ресурсів ведеться на рахунках шостого класу, зі складанням типових господарських операцій на розроблених носіях інформації.

Аналітичний облік деяких синтетичних рахунків, що входять до даної підсистеми, доцільно вести на рахунках типу У - на рівні підсистем призначені для аналітичного обліку ресурсів корпоративних підприємств (об'єкти основних засобів, окремі види матеріалів), а також для розрахунків по кожному працівнику або для обліку заборгованості по кожному дебітору або кредитору. Аналітичний облік ведеться в грошовому виразі.

Процес обліку трудових ресурсів в інформаційній системі корпоративних підприємств має ґрунтуватися на таких принципах:

- обов'язковість реєстрації факту виконання роботи за звітний місяць, декада, доба чи година);
- вся облікова інформація може вводиться з одного джерела в стандартному вигляді;
- сума тривалості виконаних робіт в одиницях робочого часу (годинах) повинна дорівнювати табельному робочому часу за той період трудової діяльності працівника;

– на оцінку вартості виконаних робіт можуть впливати ступінь: спеціалізації, самостійності виконання робіт, відповідальності, новизни робіт, творчості, професійності і особисті якості працівників.

Вихідна інформація з обліку трудових ресурсів корпоративних підприємств у підсистемі характеризується численними групуваннями нарахованих сум за вказаними принципами і є досить місткою. Форма вихідного документа залежить від змісту і призначення кожного з них:

1. Оцінка кінцевих продуктів (послуг) кожної бізнес-одиноці чи процесу за результатами роботи за звітний період.

2. Відомість оцінки кінцевих продуктів (послуг) всіх бізнес - одиниць чи бізнес-процесів корпорації за звітний період.

3. Перелік фактичних претензій.

4. Розподіл преміювального фонду.

5. Оціночний листок ефективності роботи будь-якого співробітника.

6. Відомість розрахунку постійної надбавки.

7. Індивідуальний графік роботи працюючого (рік, квартал, місяць, декада).

Основою фінансово – господарської діяльності і джерелом ресурсів корпоративних підприємств є фінансові ресурси.

Ефективне використання фінансових ресурсів корпоративних підприємств забезпечується, насамперед:

– визначенням і класифікацією фінансових ресурсів;

– організацією достовірного, об'єктивного та оперативного обліку в АСО діяльності корпоративних підприємств;

– виділенням підсистеми обліку «Облік фінансових ресурсів» у АСО;

– формуванням у підсистемі модулів і завдань обліку;

– можливістю контролю облікових даних і недопущенням їх дублювання і підміни.

Для проектування підсистеми обліку фінансових ресурсів використано методи моделювання і прогнозування економічних процесів у складних системах управління (корпоративних підприємствах).

Для розкриття поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Дослідити сутність фінансових ресурсів корпоративних підприємств.

2. Вивчити сучасний стан організації обліку фінансових ресурсів в українських корпоративних підприємствах.

3. Спроекувати модель організації обліку фінансових ресурсів корпоративних підприємств з урахуванням організаційної і виробничої структури.

4. Виділити в підсистемі модулі і завдання обліку.

5. Забезпечити достовірність та оперативність надходження облікової інформації.

6. Сформулювати висновки.

Під фінансовими ресурсами фірми розуміють частину грошових ресурсів у вигляді доходів і зовнішніх надходжень, призначених для виконання фінансових зобов'язань і виконання затрат із забезпечення розширеного відтворення [1, с. 64]. Такої думки дотримуються Шило В.П., Ільїна С.Б. та ін. [9, с. 17].

Але можна не погодитись з авторами, оскільки поняття грошові ресурси значно ширше, хоча фінансові ресурси завжди виступають у грошовій формі.

Василик О.Д. виділяє критерії, яким повинні відповідати фінансові ресурси (джерела створення, форми виявлення, цільове призначення), проте пояснення цих критеріїв не наводить [4, с. 76].

Отже, враховуючи особливості діяльності підприємств корпоративного сектора економіки, під фінансовими ресурсами корпоративних підприємств слід розуміти грошові кошти, якими розпоряджається підприємство у досягненні своєї місії.

Критерії визнання фінансових ресурсів:

1. Напрямки розміщення (каса, банківські рахунки, дебіторська заборгованість).

2. Джерела формування (нерозподілений прибуток, стійкі пасиви, позики банку, кредиторська заборгованість).

Ці критерії відповідають змісту бухгалтерського балансу і дають можливість побудувати інформаційну систему їх обліку.

Автори статті не погоджуються із твердженням колег науковців, що «підсумок пасиву дасть нам загальну суму фінансових ресурсів, а його статті відобразять нам їхній склад. Пасив відображає сформовані в минулому фінансові ресурси, які матеріалізовані в активі».

Оскільки, як відомо з теорії бухгалтерського обліку, в пасиві відображуються джерела формування фінансових ресурсів, а в статтях активу показано їхній склад.

Однією з найскладніших і найменш науково обгрунтованою (а також і розробленою) є проблема створення облікових номенклатур класифікації фінансових ресурсів (грошових коштів). Складність полягає в тому, що рух грошових коштів відображається по суті двояко: з одного боку, як самостійний рух, а з іншого - як рух речовинних чинників виробництва.

Так, грошові кошти, створюючи кругообіг фінансових ресурсів корпоративних підприємств, рухаються

відносно незалежно в процесах розподілу і розподілу. Своєрідного відображення потребує і надходження платежів від реалізації готової продукції (робіт, послуг) відповідно до номенклатури і класифікації продукції.

Об'єктом обліку фінансових ресурсів корпоративних підприємств є номінал (назва) та місце зберігання.

Одиницею обліку можуть бути:

1. Металеві та/або паперові знаки, що є мірою вартості (дійсні гроші).
2. Кредитні гроші.
3. Паперові гроші.
4. Електронні гроші.

Інформація про стан і рух фінансових ресурсів корпоративних підприємств фіксується в бухгалтерському балансі, фінансових планах, а також за укрупненою номенклатурою кошторису доходів і витрат. Укрупнені групування фінансових ресурсів у системі АСО представлені синтетичними рахунками, що мають чотиризначну нумерацію.

Подальший розподіл цих групувань на детальніші, тобто форми розподілу, перерозподілу і кінцевого використання здійснюється на аналітичних рахунках типу Х (виділено три типи аналітичних рахунків АСО, що враховують особливості діяльності корпоративних підприємств).

Наприклад, синтетичний рахунок 3000 «Каса» має не тільки одну класифікаційну ознаку - бізнес-одиницю, а і вид валюти - національну чи іноземну.

Синтетичні рахунки 3141 «Акредитивні рахунки у валюті країн ближнього зарубіжжя», 3142 «Акредитивні рахунки у валюті країн далекого зарубіжжя», 3310 «Грошові документи в національній валюті», 3320 «Грошові документи в іноземній валюті», 3132 «Корпоративний картковий рахунок у банку» також мають по дві класифікаційні ознаки - об'єкти обліку (акредитиви, грошові кошти або документи) і вид валюти.

Для рахунків 3120 «Поточні рахунки в іноземній валюті», 3140 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті», 3330 «Грошові кошти в дорозі в національній валюті», 3330 «Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті», крім двох зазначених класифікаційних ознак виділено третю - географічний регіон (країна ближнього чи далекого зарубіжжя), що дозволяє розмежувати грошові потоки за нерезидентами й оперативно приймати рішення про стан платіжної дисципліни, розмір відповідної дебіторської і кредиторської заборгованостей.

Для рахунку 3143 «Рахунки на капітальні вкладення» номенклатура аналітичних рахунків АСО (групувальна ознака - джерела коштів) включає кошти на розвиток виробництва, науки і техніки, відновлення матеріальної бази.

Таким чином, у рамках АСО діяльності корпоративних підприємств формуються показники в широкому діапазоні їхньої варіації. Адаже практична діяльність менеджменту корпорацій постійно вносить відповідні корективи в систему звітних показників і вказує на доцільність тих або інших з них. У цьому полягає динамічність системи показників ресурсного потенціалу.

ВИСНОВКИ

Особливістю АСО є те, що вона об'єднує всі облікові розділи (підсистеми) економічної інформації за єдиним принципом — подвійним записом на рахунках синтетичного і аналітичного обліку. З цього виходить, що при проектуванні підсистем облікової інформації необхідно визначити сформовані в цих підсистемах кореспонденції рахунків (проведення), за допомогою яких інформація передаватиметься з підсистем в АСО. Це складна методологічна проблема. Можливі три основні варіанти.

За першим варіантом досліджуються практично-утворюючі в підсистемах і підлягаючі перенесенню в Головну книгу проведення з чотирьохзначними кодами. Для виконання цієї вимоги необхідно:

- 1) визначити зміст і перелік рахунків, що вступають в кореспонденцію;
- 2) повідомити вимоги АСО (відносно проведення) підсистемам;
- 3) реорганізувати облік підсистем за новими вимогами АСО.

Тому при проектуванні підсистем за описаним варіантом слід виходити з вимог КІСО.

Другий варіант передбачає зміну реєстрів бухгалтерського обліку відповідно до вимог робочого плану рахунків корпорацій в АСО. Відображення господарських операцій в реєстрах за допомогою кореспонденції рахунків відповідно до вимог робочого плану рахунків корпорацій в АСО є підставою для пред'явлення інформаційних вимог до підсистем. Облікові реєстри АСО розмежовують також підсистему, з якої надходить відповідна інформація.

За третім варіантом за основу беруться всі без виключення кореспонденції рахунків (проведення) АСО. При цьому проведення розподіляються між проєктованими підсистемами, з яких повинна надходити необхідна інформація. Даний підхід ґрунтується на типовій кореспонденції рахунків, тому його можна визнати як теоретизований.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белолипецкий В.Г. Финансы фирмы: курс лекций / В.Г. Белолипецкий.- М.: ИНФРА, 1998. – 64с.

2. Брадул О.М. Проектування інформаційної підсистеми «Облік трудових ресурсів» діяльності корпорацій / О.М. Брадул // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка: збірник наукових праць. – 2008. – Частина 2, №4(44). – С.172-179.
3. Брадул О.М. Проектування інформаційної підсистеми «Облік фінансових ресурсів» діяльності корпорацій / О.М. Брадул // Матеріали 7 міжнародної наукової конференції / Житомир. Держ. технол. ун-т. – Житомир, 2008. – Ч. 2. – С. 70-78.
4. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник / О.Д. Василик. – К.: НІОС, 2000. – 76с.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999р. №87 (зі змінами та доповненнями).
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999р. №87 (зі змінами та доповненнями).
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 року № 87 (зі змінами та доповненнями).
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 «Звіт про власний капітал», затверджене приказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999р. №87 (зі змінами та доповненнями).
9. Шило В.П. Фінанси підприємств: теоретично-практичний посібник / В.П. Шило та ін. – К.: Професіонал, 2006. – 288 с.

Брадул Олександр Михайлович, д.е.н., професор, професор кафедри обліку, аудиту і фінансового аналізу ДВНЗ «Криворізькій національний університет»

Йолтуховська Оксана Юрївна, к.е.н., доцент кафедри обліку та аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет», тел. 8(0312)61-43-83

Шевченко Любов Ярославівна, ст. викл. кафедри обліку, аудиту і фінансового аналізу ДВНЗ «Криворізькій національний університет»